

תוכניות השלמה על-פי בקשת ההורים

מוגש לחה"כ אילן שלגי

כתיבה: יהודה טרואן, עובד מחקר ומידע

אישור: שרון סופר, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

ב' באב תשס"ד

20 ביולי 2004

1. מבוא

מסמך זה נכתב לבקשתו של הה"כ אילן שלגי, והוא בוחן את זכות ההורים להציע תוכניות לימודים למוסד שבו לומדים ילדיהם עד היקף של 25% מתוכנית הלימודים (תוכנית השלמה). זכות זו מעוגנת בסעיף 6 לחוק החינוך הממלכתי, התשי"ג-1953. לדברי ד"ר יאיר סמוכה, **סגן מנהל המינהל הפדגוגי במשרד החינוך, כיום סעיף זה של החוק אינו מיושם כלל**.¹ מסמך זה מתמקד בגורמים לאי-יישומו של הסעיף. יוצג בו הבסיס החוקי של תוכניות השלמה לפי בקשת ההורים, ייבחן השימוש בחוק על רקע התמורות שחלו במערכת החינוך בישראל ויובאו הסברים לאי-יישומו של סעיף החוק האמור.

2. תוכנית השלמה ומעורבות ההורים בקביעתה

2.1 תוכניות יסוד ותוכניות השלמה

על-פי חוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953, תוכנית הלימודים בבתי-הספר הרשמיים בנויה משני חלקים:

- **תוכנית יסוד** – תכנים משותפים לכל מוסדות החינוך בהיקף של 75% מתוכנית הלימודים לפחות. השר **מחויב** לקבוע תוכנית יסוד עבור כל בתי-הספר הרשמיים.²
- **תוכנית השלמה** – תכניה עשויים להיות שונים במוסדות ובכיתות לימוד שונים. היקפה לא יעלה על 25% מתוכנית הלימודים. השר או מיופה כוחו³ **רשאים** לקבוע לכל מוסד רשמי תוכנית השלמה שתונהג בו, **ורשאים לאשר תוכנית השלמה לדרישת ההורים במוסד מסוים לפי התנאים שנקבעו בתקנות**.

תוכנית השלמה	תוכנית יסוד	
לא יותר מ-25%	75% לפחות	היקף
תוכנית גמישה, שתכניה עשויים להיות שונים במוסדות שונים ובכיתות שונות	תוכנית אחידה לכל המוסדות הרשמיים	מאפייני התוכנית
<ul style="list-style-type: none">• השר רשאי לקבוע תוכניות בעצמו• השר רשאי לאשר תוכניות על-פי בקשת הורים	השר מחויב לקבוע את התוכנית	אופן קביעת התוכנית

¹ ד"ר יאיר סמוכה, סגן מנהל המינהל הפדגוגי, שיחת טלפון, 14 ביולי 2004.

² תוכנית היסוד דומה בעיקרה לתוכנית ליבה. בדוח ועדת שושני (סעיף 5.1, עמ' 16; סעיף 6.3, עמ' 19) הומלץ שהמזכירות הפדגוגית תקבע את תוכנית הליבה, ושהוראתה בפקוח מלא "תהיה תנאי בסיסי הכרחי לקבלת תקציב, לכל סוגי החינוך". עוד הדוח ממליץ שבתוכנית הליבה ייקבע "מה צריך ללמוד, מהו הידע שצריכים כל התלמידים במערכת החינוך לרכוש, מהם הכישורים והמיומנויות שיש להקנות בכל בית-ספר לכל תלמיד ומהם הערכים, המושגים הבסיסיים והתכנים המרכזיים המשותפים לכל התלמידים במדינת ישראל". בדוח שושני לא נאמר מה היקף תוכנית הליבה המדוברת.

³ על-פי חוק-יסוד: הממשלה השר רשאי להאציל סמכויות, למשל ליושב-ראש המזכירות הפדגוגית. כך על-פי דברי ההסבר של עו"ד דורית מורג, יועצת משפטית של משרד החינוך, ומר איל זנדברג ממשרד המשפטים, פרוטוקול ועדת החינוך 2879, 22 במרס 2001.

2.2 תוכניות השלמה על-פי בקשת הורים

כאמור, השר רשאי לקבוע תוכניות השלמה עד היקף של 25%, הן ביוזמתו הן על-פי בקשת ההורים במוסד מסוים. הליך הגשת בקשה לתוכנית השלמה מטעם ההורים נקבע בתקנות [חוזר נט/1(ג) – ספטמבר 1998]. עיקרי ההליך:

1. פנייה למוסד הלימודים בהצעה להפעיל תוכנית השלמה חדשה או תוכנית שאושרה למוסד אחר. ההצעה צריכה להיות חתומה בידי 75% מההורים בדרגת כיתה אחת. כמו כן יש לפרט בה את התכנים ואת מספר השעות שיידרשו לתוכנית ההשלמה ולציין את המקצועות שבהם יילמדו שעות אלו;

2. אישור השר, המותנה בכך שהערך ההשכלתי או החינוכי של תוכנית ההשלמה אינו פחות מערך של תוכניות ההשלמה המאושרות במסגרת אותו מספר שעות.

3. השימוש בחוק על רקע התמורות שחלו במערכת החינוך בישראל

3.1 רקע

חוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953, נחקק בתקופה של עלייה המונית, ונועד לבטל את זרמי החינוך העצמאי שפעלו בתקופת היישוב ולהקים תחתיהם מערכת חינוך ריכוזית ואחידה, אשר תסייע בקליטה ובמיזוג גלויות. בתוך כך יוחסה חשיבות רבה ליצירתה של "תוכנית היסוד", שנועדה להיות ליבה של תכנים משותפים לכל בתי-הספר הרשמיים במדינה.

ואולם, לצד הצורך בתוכנית לימודים אחידה הועלו טיעונים פדגוגיים וחברתיים בזכות הצורך בגיוון. המושג "תוכנית השלמה" נוצר במטרה מוצהרת לגוון את תוכנית הלימודים ומתוך רצון להתאים את הלימודים לצרכים של קבוצות אוכלוסייה שונות (לימודי דת למגזר הדתי, חקלאות וטבע לחקלאים וכדומה). בתוך כך ניתנה אפשרות להורים להציע תוכנית השלמה ונקבע שהפעלתה תותנה באישור השר. בדיון לקראת הצבעה בקריאה ראשונה על החוק הסביר שר החינוך והתרבות, בן-ציון דינור:

תוכניות ההשלמה מכוונות למתן אפשרות להורים לגוון בהן את החינוך, אלא שתוכנית זו מוגבלת רק ל-25% משעות ההוראה... תינתן אפשרות בארץ לכל הנטיות ולכל מציאות אפשרית, לכל מציאות יישובית שלנו, להתאים את התוכנית כדי לחנך את הדור הצעיר... אלה לא יהיו זרמים, כי אם תוכניות השלמה. בארצות אחרות יש הרבה יותר תוכניות לימודים.⁴

לא מעט ביקורת נמתחה על הסעיפים הנוגעים לתוכניות ההשלמה בחוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953. בין השאר התעורר חשש שתוכניות אלו יפתחו פתח לאי-אחידות בחינוך ולהנהגה מחודשת של שיטת הזרמים.⁵ ואמנם, תוכניות ההשלמה הן המרכיב המבדיל בין תוכנית הלימודים של הזרם הממלכתי לבין תוכנית הלימודים של הזרם הממלכתי-דתי. אין להוציא מכלל אפשרות שהזכות

⁴ "דברי הכנסת", חוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953, קריאה ראשונה, 22 ביוני 1953.

⁵ ראה למשל דברי חברי הכנסת אסתר רזיאל-נאור (תנועת החרות), רחל צברי (מפא"י) ויזהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית) בדיון המליאה לקראת הצבעה על החוק בקריאה ראשונה. רזיאל-נאור, מן המבקרות החריפות של סעיף זה, אף טענה כי מאחורי תוכנית ההשלמה עומדת כוונה של זרם העובדים ללמד את תולדות תנועת הפועלים ואת תולדות ההגנה.

שניתנה להורים ליזום תוכניות השלמה נועדה בין השאר לאפשר לזרמים נוספים להתארגן על בסיס ערכי-אידיאולוגי לפי המודל של הזרם הממלכתי-דתי.

3.2. דוגמאות לשימוש בחוק: רשת תל"י ובית-הספר ברוח ערכי תנועת העבודה

הדוגמאות המוכרות ביותר⁶ לשימוש בסעיף זה בחוק הן בתי-הספר של רשת תל"י (תגבור לימודי יהדות), שראשיתה ב-1976, ובית-הספר ברוח ערכי תנועת העבודה, שנוסד ב-1981. בשני המקרים נבעה התארגנות ההורים מנטיות אידיאולוגיות-ערכיות,⁷ וההורים יזמו הפעלה של תוכנית השלמה חדשה. בית-הספר "המסורת" – בתי-הספר הראשון של תל"י – החל את דרכו כתוכנית השלמה שיזמו הורים בתוך מוסד קיים, ובתוך שנתיים הפך לבית-ספר עצמאי. מסגרות אחרות של תל"י הוקמו מלכתחילה כמוסדות עצמאיים או פעלו במסגרת בתי-ספר קיימים.⁸ את בית-הספר ברוח ערכי תנועת העבודה הקים גרעין של הורים שהתארגנו למטרה זו, והוא היה מלכתחילה מוסד עצמאי.⁹

עם השנים התמסדו בתי-הספר ותוכניות הלימודים. בראשית הדרך כיסתה פעולתם את הכיתות הנמוכות של בית-הספר היסודי בלבד, וברבות הזמן הורחבה לכל שלבי החינוך – יסודי, חטיבת ביניים וחטיבה עליונה. תל"י התרחבה מהתארגנות מקומית של הורים לרשת שלמה של בתי-ספר, וכללי ההצטרפות אליה מוסדרים רשמית בתקנות משרד החינוך.¹⁰ בשני המקרים השפעת תוכניות ההשלמה לא הצטמצמה לשינויים ולתוספות שהותקנו בתוכנית הלימודים, אלא בקשת ההורים סללה את הדרך להקמה של בתי-ספר ייחודיים. יודגש כי מאז התמסדו בתי-הספר ואושרו תוכניותיהם אין הם נדרשים עוד להגיש בקשה מטעם ההורים כדי להפעיל את תוכניות ההשלמה.¹¹

3.3. ממערכת ריכוזית לביזור ואוטונומיה של בית-הספר

שתי דוגמאות אלו של מימוש זכות ההורים לקבוע תוכנית השלמה התרחשו לפני יותר משני עשורים, בתקופה שבה היתה מערכת החינוך ריכוזית הרבה יותר משהיא היום. אישור תוכניות ההשלמה והפעלתן היתה כרוכה אז במעורבות של הדרגים הבכירים ביותר במשרד החינוך.¹² כיום המצב שונה

⁶ אלו שתי הדוגמאות המוכרות בספרות. מעניין לציין מקרה שלישי, שבו נתלו בסעיף זה בחוק כבסיס להפעלת תוכנית לימודים שאינה חלק מתוכנית הלימודים המאושרת. מדובר בתוכנית "חינוך לזהות לאומית" שמפעילה ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי בכמה בתי-ספר ערביים מאז תשנ"ט-תש"ס. ראגי מנצור, שהיה יו"ר ועדת המעקב, מסר שהתוכנית ממומנת מכספי ההורים והרשויות המקומיות, ושואבת את הבסיס החוקי לפעולתה מן החוק המקנה להורים זכות לקבוע תוכניות השלמה של עד 25% מתוכנית הלימודים. מנגד טען יו"ר ועדת החינוך והתרבות חה"כ זבולון אורלב שמשדר החינוך לא אישר את התכנית כמתחייב מן התקנות. ראה: Fisher-Ilan Allyn, "Education Panel Head Seeks to Nix Arab 'Nakba' Program", *Jerusalem Post*, April 11 2001

⁷ מבתי-הספר הייחודיים, בתי-הספר של תל"י ובית-הספר ברוח ערכי תנועת העבודה (בעלי הייחוד הערכי-אידיאולוגי) הם היחידים שהוקמו בידי הורים. בתי-ספר ייחודיים אחרים – בעלי ייחוד תוכני (דוגמת בית-הספר למדעים ואמנויות ובתי-ספר סביבתיים) או ייחוד פדגוגי (בתי-ספר פתוחים וניסויים) – הוקמו בידי עמותות, אנשי חינוך ורשויות מקומיות, ולא בידי הורים. להרחבה ראה: בלהה נוי, עמ' 825-826.

⁸ Walter I. Ackerman and Gerald L. Showstack, "Taly: A New Alternative in Israeli Education", *Conservative Judaism*, vol. 40(1), Fall 1987

⁹ הורביץ תמר, "בחירת בית-הספר בידי הורים כמנוף לשינוי חברתי וערכי: חקירה אתנוגרפית בשני בתי-ספר ייחודיים בעלי גוון ערכי בירושלים", *מגמות* ל"ו, 1994, עמ' 278-293.

¹⁰ חוזר מנכ"ל תשס"ג/9(א), כ"ט ניסן תשס"ג, 1 במאי 2003.

¹¹ הרב איתן שיקלי, מנכ"ל קרן תל"י, שיחת טלפון, 15 ביוני 2004. בתיה ממן, מזכירת בית-הספר "גבעת גוני" ברוח ערכי תנועת העבודה, שיחת טלפון, 30 ביוני 2004.

¹² צדקיהו שלמה, "הקמת בית-ספר אידיאולוגי בידי הורים והערכה של התגשמות ציפיותיהם כעבור עשר שנים", *מגמות* ל"ו, 1994, עמ' 294-305.

בתכלית. בכלל מגמת הביזור של מערכת החינוך והאוטונומיה הרחבה המוקנית לבית-הספר,¹³ נקבע בשנים האחרונות שבבתי-ספר יסודיים "25% מהזמן יישארו לניצול חופשי של בית-הספר."¹⁴ גם לחטיבות הביניים ולחטיבות העליונות יש אוטונומיה בקביעת תוכניות בחירה.¹⁵ לפיכך, אין מניעה שמנהל ייעתר לבקשה של הורים או ייזום בעצמו הפעלה של תוכנית ההשלמה המבוקשת, גם אם לא הוגשה בקשה רשמית של 75% מן ההורים בדרגת כיתה.¹⁶ כלומר, קבוצה של הורים שמבקשת להשפיע על תוכנית הלימודים יכולה לעשות זאת ישירות מול בית-הספר, והדבר אינו מצריך אישור של דרגים גבוהים יותר בתהליך. לכן, כאשר תוכניות ההשלמה נקבעות מתוך שיתוף פעולה מקומי בין ההורים לבית-הספר, הליך הבקשה והאישור של תוכנית ההשלמה שנקבע בחוק ובתקנות נעשה מיותר.

3.4. חלופות למעורבות ההורים בשנים האחרונות

לצד תוכניות ההשלמה הורים עשויים לגלות מעורבות בתוכנית הלימודים של ילדיהם בשני אמצעים, שהשימוש בהם הולך ומתרחב בשנים האחרונות: תוכנית לימודים נוספת (תל"ן), ובחירת בית-הספר שילדיהם ילמדו בו. השימוש בחלופות אלו עשוי להסביר חלקית את הימנעות ההורים משימוש בזכותם לבקש תוכניות השלמה.

1. **תוכנית לימודים נוספת (תל"ן):** להבדיל מתוכנית ההשלמה, שהיא חלק מתוכנית הלימודים הסדירה, התל"ן היא תוספת, מעבר לשעות הלימודים שמשרד החינוך מקצה למוסד, והיא כרוכה בתוספת תשלום של ההורים, הרשות המקומית או עמותות המעורבות בהפעלת התוכנית. אף שהשימוש בתל"ן הוגדר בחוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953, השימוש בה נעשה שכיח רק מאז שנות ה-80, בעיקר בבתי-הספר היסודיים; בסקר שנערך על-פי הזמנת מטה משרד החינוך ב-1988 נמצא שתל"ן מתקיימת ב-38% מבתי-הספר שהשתתפו בסקר; בסקר שנערך ב-1993 נמצא ששיעור זה עלה לכדי 42%. עוד נמצא שההורים מעורבים בכ-25% מן היוזמות להפעיל תל"ן בבית-הספר.¹⁷

2. **בחירת בית-הספר שהילדים ילמדו בו.** שנים רבות היה קשר מחייב בין מקום המגורים לבין מקום הלימודים. מאז שנות ה-80 מתרחבת המגמה לאפשר להורים לבחור את המוסד שבו ילמדו ילדיהם, בעיקר בבתי-ספר תיכוניים. בכלל מגמה זו, בתי-ספר מפתחים מגוון תוכניות לימודים המכוונות למשוך אליהן פלח מסוים של התלמידים (למשל מגמות חדשות בתחומי האמנות, התקשורת או הטכנולוגיה).¹⁸ כאשר מתאפשרת בחירה בין בתי-ספר בעלי תוכניות

¹³ הן "דוח הוועדה לבדיקת שיטת התקצוב בחינוך היסודי בישראל" (דוח ועדת שושני) הן "התוכנית הלאומית לחינוך" (דוח ועדת דוברת) ממליצים על מתן אוטונומיה לבית-הספר. בכלל אוטונומיה זו אפשר שתוכניות ההשלמה תיקבענה ברמת בית-הספר; בדוח ועדת דוברת הומלץ במפורש להטיל אל המנהל את האחריות "להחליט על תוכניות-לימודים משלימות לתוכנית הליבה ממקורות שונים, ובפיתוח של חברי צוות בית-הספר או גורמים חיצוניים" (כוח המשימה הלאומי לקידום החינוך בישראל, "התוכנית הלאומית לחינוך", מאי 2004, עמ' 61).

¹⁴ סעיף 7.3 בחוזר מנכ"ל תשס"ז(ב), כ"ד אדר א' תש"ס, 1 במרס 2000.

¹⁵ יצוין כי היקף הבחירה בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה נמוך מ-25%. ראה חוזר מיוחד כ"י תשנ"ו.

¹⁶ כך למשל מירי עיני, מנהלת בית-הספר הממלכתי "סביון-גני יהודה" בסביון, מסרה כי נענתה לבקשת הורים להפעלה משותפת של תוכנית חינוך לדמוקרטיה, אף שלא קיבלה בקשה של 75% מן ההורים לכך. שיחת טלפון, 20 ביוני 2004.

¹⁷ גורמים נוספים המעורבים ביוזמות אלו הם בתי-הספר (בכ-45% מן המקרים) והרשויות המקומיות (בכ-40% מן המקרים). בכ-70% מן המקרים גורם יחיד יזום את התל"ן, ובכ-30% מן המקרים היוזמה היא פרי שיתוף פעולה של שני גופים או שלושה. לנתונים נוספים והרחבה נוספת על התל"ן ראה בלהה נוי, עמ' 826-827.

¹⁸ דפוסי בחירה של בתי-ספר התפתחו אף-על-פי שלא היתה מדיניות רשמית לעודד בחירה. הניסיון הראשון להפעיל מדיניות חינוך עירונית שיש בה יסוד של בחירת הורים מבוקרת היה תוכנית ההתחדשות החינוכית שיושמה בתל-אביב-יפו ב-1994. להרחבה ראה פלור היימן ורנה שפירא, "בחירת הורים בבתי-ספר אוטונומיים כאסטרטגיה להבניה מחדש של מערכת

לימודים שונות, אין עוד טעם בזכות ההורים להשפיע על תוכנית הלימודים של ילדיהם באמצעות תוכניות השלמה.

4. סיבות נוספות להימנעות ההורים מלבקש תוכניות השלמה

כאמור, לנוכח האוטונומיה הרחבה הניתנת לבתי-הספר בשנים האחרונות, אין מניעה שמנהל ייעתר לבקשה של הורים ויזום בעצמו הפעלה של תוכנית ההשלמה המבוקשת, גם אם לא מוגשת לו בקשה רשמית של 75% מן ההורים בדרגת כיתה. לכן, כאשר בית-הספר מגלה נכונות להפעיל את תוכנית ההשלמה שיזמו חלק מן ההורים – ואין התנגדות מצד הורים אחרים – הליך הגשת הבקשה ואישורה הופך להליך ביורוקרטי מיותר.

נוסף על כך, גורמים רבים עשויים להסביר את הימנעות ההורים משימוש בזכותם לבקש תוכניות השלמה:

- הם אינם ערים לחוק. לטענת ארגון ההורים הארצי, רוב המנהלים אינם מיידעים את ההורים בדבר קיומה של זכות זו.¹⁹ אין להוציא מכלל אפשרות שאף בקרב המנהלים עצמם יש מי שאינם בקיאים בסעיפי החוק והתקנות הרלוונטיים.²⁰
- חוסר עניין או יכולת מצדם של ההורים. לטענת כמה מנהלים הפועלים בקרב שכבות אוכלוסייה חלשות, להורים שעסוקים בבעיות קיומיות אין יכולת, פנאי או עניין לעסוק בתוכניות השלמה.²¹
- גיוון תוכניות הלימוד. האפשרות שניתנה להורים להציע תוכניות השלמה נועדה לאפשר גיוון של תוכניות הלימודים המוצעות. עם השנים התרחבו תחומי הלימוד ומספר תוכניות הלימוד. לא מן הנמנע שהמוטיבציה של ההורים להציע תוכניות השלמה מיוחדות הולכת ופוחתת ככל שהיצע תוכניות הלימודים מתרחב.

¹⁹ החינוך – המקרה של תל-אביב ולקחיו", תמורות בחינוך: קווים למדיניות החינוך בישראל לשנות האלפיים, תל-אביב 2003, עמ' 102-77.

¹⁹ ארז פרנקל, יו"ר ארגון ההורים הארצי, שיחת טלפון, 18 ביולי 2004.

²⁰ באתר משרד החינוך נכתב כי כאשר שר החינוך זבולון המר הפעיל לראשונה את הסעיף המדובר בחוק בהקמת בתי-הספר של תל"י ובית-הספר ברוח ערכי תנועת העבודה, סעיף זה "לא היה ידוע לרבים"; ראה בדף האתר שכתובתו: 207.232.9.131/moe/uvdot/korot2.htm, תאריך כניסה: 18 ביולי 2004.

²¹ שתי מנהלות של בתי-ספר הציעו הסבר זה: רחל סיבוני, מנהלת בית-הספר הממלכתי "המאוחד" בירוחם, שיחת טלפון, 17 ביוני 2004; רונית רם, מנהלת בית-הספר הממלכתי "אלונים" בראשון-לציון, שיחת טלפון, 20 ביוני 2004.

4.1. מקרים תיאורטיים של שימוש בחוק

לנוכח קיומן של חלופות אלו ולנוכח האפשרות לשיתוף פעולה מקומי בין ההורים לרשויות בית-הספר בקביעת תוכנית הלימודים, דומה שרק בשלושה מקרים תיאורטיים אפשר שיעשה שימוש בהליך שנקבע בחוק ובתקנות:

1. **היתלות בית-הספר בחוק** ובהליכים הנגזרים ממנו כדי להערים מכשולים ביורוקרטיים על יוזמה של ההורים לתוכנית השלמה. לטענת ארגון ההורים, מנהלים שאין להם נכונות להיענות לבקשת הורים עלולים לדרוש מילוי של תנאי החקיקה במלואם – קרי, החתמה של 75% מן ההורים על הבקשה – כדי להכשיל את יוזמתם של ההורים.²² כלומר, החוק עלול לשמש להכשלת יוזמה של ההורים, שלא לפי מטרתו המקורית.

2. **במקרה של חילוקי דעות בין הנהלת בית-הספר להורים**, ההורים יכולים להשתמש בחוק כדי לנסות ולכפות את דעתם על בית-הספר. התרחשות כזאת עשויה להעיד על משבר חריף ביחסים בין בית-הספר להורים.

3. **כאשר יש אי-הסכמה בין ההורים לבין עצמם** ובית-הספר יושב על המדוכה, ייתכן ש-75% מן ההורים ישתמשו בחוק כדי לנסות ולכפות את דעתם על האחרים. התרחשות כזאת עשויה להעיד על משבר בקרב ההורים ואף בקהילה.

נדמה שבמציאות העכשווית סעיף זה עלול לשמש נשק במאבק בין ההורים לבין עצמם או בין ההורים להנהלת בית-הספר, שלא כמו מטרת המחוקק המקורית. במקרים אלו צפוי שהצדדים יפעילו מסכת לחצים על הגורמים המוסמכים לקבל או לדחות את הבקשה במשרד החינוך. כלומר, **עיקר השפעת החוק בהקשר העכשווי צפויה להיות העלאה של מאבקים מן הרמה המקומית לפתחם של קובעי המדיניות ברמה הארצית.**

5. סיכום

הסעיף בחוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953, הקובע את זכות ההורים לבקש תוכניות השלמה יושם לראשונה כ-25 שנה לאחר שהחוק התקבל, ומאז דומה שחדל השימוש בו. **כיום סעיף זה אינו מיושם.** חשוב לזכור שהזכות האמורה נקבעה ויושמה בהקשר של מדיניות חינוך ריכוזית, שחתרה למזג גלויות בכור ההיתוך של החינוך הממלכתי. כיום, עם הגברת האוטונומיה של בתי-הספר, הורים המבקשים להשפיע על תוכנית הלימודים יכולים לעשות זאת ישירות מול בית-הספר, ולכן על-פי רוב ההליך של אישור תוכנית ההשלמה בידי השר או מיופה כוחו הוא מיותר.

חוסר השימוש בחוק האמור אין פירושו חוסר שיתוף של הורים בבית-הספר. אדרבא, בכלל המגמה להרחיב את האוטונומיה של בית-הספר ולבזר סמכויות, ההורים עשויים להיות שותפים פעילים בעיצוב תוכנית הלימודים, אך מעורבות זו מתקיימת ברמה המקומית, בלי לידע את משרד החינוך. לפיכך, דומה כי נתונים אמינים על מידת מעורבותם של ההורים בבתי-הספר בישראל אפשר להפיק רק מבדיקה פרטנית ברמת בית-הספר.

²² ארז פרנקל, יו"ר ארגון ההורים הארצי, שיחת טלפון, 18 ביולי 2004. לטענת פרנקל, אם באמת רוצים לאפשר להורים לקבוע את תוכניות ההשלמה, יש להתנות את אישור הבקשה באישור 75% מוועד ההורים, ולא 75% מכלל ההורים כפי שנקבע בתקנות.

מקורות

מאמרים, כתבות ודוחות

- הורביץ תמר, "בחירת בית-הספר בידי הורים כמנוף לשינוי חברתי וערכי: חקירה אתנוגרפית בשני בתי-ספר ייחודיים בעלי גוון ערכי בירושלים", **מגמות ל"ו**, 1994, עמ' 278-293.
- היימן פלור ושפירא רנה, "בחירת הורים בבתי-ספר אוטונומיים כאסטרטגיה להבניה מחדש של מערכת החינוך – המקרה של תל-אביב ולקחיו", **תמורות בחינוך: קווים למדיניות החינוך בישראל לשנות האלפיים**, תל-אביב 2003, עמ' 77-102.
- כוח המשימה הלאומי לקידום החינוך בישראל, התוכנית הלאומית לחינוך (דוח דוברת), מאי 2004.
- נוי בלהה, "בית-הספר, בית-ההורים והיחסים ביניהם", **יובל למערכת החינוך בישראל**, כרך ב', ירושלים 1999, עמ' 815-834.
- צדקיהו שלמה, "הקמת בית-ספר אידיאולוגי בידי הורים והערכה של התגשמות ציפיותיהם כעבור עשר שנים", **מגמות ל"ו**, 1994, עמ' 294-305.
- שושני שמשון, דוח הועדה לבדיקת שיטת התקצוב בחינוך היסודי בישראל (דוח שושני), אוגוסט 2002.
- Ackerman Walter I. and Showstack Gerald L., "Taly: A New Alternative in Israeli Education", *Conservative Judaism*, vol. 40(1), Fall 1987
- Fisher-Ilan Allyn, "Education Panal Head Seeks to Nix Arab 'Nakba' Program", **Jerusalem Post**, April 11 2001

חקיקה וחוזרי מנכ"ל משרד החינוך

- חוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953.
- חוזר מיוחד כ', תשנ"ו.
- חוזר תשס"ז/7(ב), מרס 2000.
- חוזר מנכ"ל תשס"ג/9(א), מאי 2003.

מסמכי הכנסת

- פרוטוקול ועדת החינוך 2879, 22 במרס 2001.
- "דברי הכנסת", חוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953, קריאה ראשונה, 22 ביוני 1953.

שיחות טלפון

- ממן בתיה, מזכירת בית-הספר "גבעת גונן" ברוח ערכי תנועת העבודה, 30 ביוני 2004.
- סמוכה יאיר, סגן מנהל המינהל הפדגוגי במשרד החינוך, 14 ביולי 2004.

- סיבוני רחל, מנהלת בית-הספר הממלכתי "המאוחד" בירוחם, 17 ביוני 2004.
- עיני מירי, מנהלת בית-ספר הממלכתי "סביון-גני יהודה" בסביון, 20 ביוני 2004.
- פרנקל ארז, יו"ר ארגון ההורים הארצי, 18 ביולי 2004
- רם רונית, מנהלת בית-הספר הממלכתי "אלונים" בראשון-לציון, 20 ביוני 2004.
- שיקלי איתן, מנכ"ל קרן תל"י, 15 ביוני 2004.

אתרי אינטרנט

- אתר משרד החינוך, <http://207.232.9.131/moe/uvdot/korot2.htm>, תאריך כניסה: 18 ביולי 2004.